սեմ մի խօսք, որ դարձեալ իրաւացի է, դպրոցի գումարը անմահացաւ, որովհետև երբ և իցէ մի ազգասէր հոգաբարձուի գրպանը մտնելու էր ու դուրս չէր գալու. (այսպիսի օրինակներ անթիւ են. Ղուբայի եկեղեցւոյ գումարը մօտ 4000 ր. Նախկին երեցփոխան պ. Վաքիլեանցը անոյշ չարեց) բացի դրանից Ղուբայի հայ վաճառականները այժմ բաւական լաւ վիճակի մէջ են և շատ հեշտութեամբ կարող են տարեկան մի քանի հարիւր րուբլ նուիրել դպրոցին, եթէ նրանց խնդրող, դրդող լինի. ուստի պ. հոգաբարձուները բան թէ ինտրիգաներով են պարապում՝ բարւոք չէ որ տարենը մի երկու օր նեղութիւն կրեն փող ժողովելու։

Ս.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ

—

Ապրիլի 25

Յունական և ոչ Հայկական եկեղեցին Ապրիլի 23-ին կատարում է Ս. Գէորգի տօնը։ Մեր քաղաքի հայ հասարակութիւնը այնպէս նախապաշարված է թէ այդ օրը ով որ յանդգնի ֆիզիքապէս գործել, աշխատել, նա անպատճառ կայծակահարվի, կը ծռվի վրէժխնդիր սրբից, դորա համար և Ս. Գէորգի տօնը մեր մէջ կոչվում է ծըռատօն։ (Մի և նոյն նախապաշարմունքը, որքան մեզ յայտնի է, տիրում է նմանապէս Երզրումի, Ղարսի, Ալէքսանդրապոլի և Ախալքալաքի հայերի մէջն էլ)։ Այդպիսի մեծ վտանգից, ծռվելուց, ազատվելու համար կանայք, նա մանաւանդ յղիները, այդ օրը ոչ մի գործի ձեռք չեն դարնում, վախենալով ծռել իրանց ձեռքերը, ոտքերը կամ պարանոցները, և մէջ առած խումբ խումբ դիմում են յունական եկեղեցին վրեժառու սրբի գութը շարժելու, իսկ այր մարդիկ գոցելով իրանց կրպակները դատարկապորտ են լինում բաղերում և փողոցներում։

Ո՞վ պէտք է առաջն առնէ ժողովրդական այդպիսի տգէտ և վնասակար նախապաշարմունքներին, ո՞վ պէտք է աշխատի բանալ ժողովրդի աչքը, ո՞վ—եթէ ոչ, իմ կարծիքով, մեր տէր-հայրերը և մեր ժողովրդական ուսուցիչները։ Բայց կատարում են դոքա իրանց սուրբ պարտականութիւնը.—պէտք է ճշմարիտը խոստովանեմք—ոչ։ Ինչու համար մեր տէրտէրները իրանց քարոզներով միշտ պահանջում են մեզանից պահեցողութիւն, ծոմ և ապաշխարութիւն, ինչու մեզ միշտ սպառնում են դևերով և դժոխքի տանջանքներով ինչու մեզ զզվեցնում են միջնադարեան փտած և հնացած գաղափարներով, ինչու, ասում ենք, յիմարաբար և անտեղի յարձակվում են դարուսբը հակա-քրիստոնէական ոգու վրա և չեն հալածում ժողովրդական նախապաշարմունքները, չեն քարոզում, չեն հասկացնում ժողովրդին, որ սուրբին անհիւլի է վրէժխնդրական ոգի ունենալ, թէ սուրբը այնպիսի բռնակալ և դաժան դեսպոտ չէ, որ իր տօնի օրը աշխատողների մարմինները այլանդակէ, նոցա կուրացնէ և կաղացնէ. հայրեր, յայտնեցէք ժողովրդին որ սուրբերը մինչև անգամ իրանց քարկոծողների, իրանց տանջողների համար աղօթում էին. ուսուցէք ժողովրդին թէ կիրակի օրը, որ նուիրված է Աստուծոյ, մենք առանց երկիւղի ամեն գործ էլ անում ենք և բարի ողորմած Աստուածը դորա համար մեզ չի պատժի, ինչու համար, սուրբը որ Աստուծոյ ծառան է, պէտք է պատժէ և վնասէ, այսպէս կոչված, տօնազանցներին. վերջապէս դուք, քահանայքդ, համոզեցէք ամբոխին որ ճշմարիտ հաւատը կամ յարգանքը պէտք է առաջ գայ ոչ թէ երկիւղից, վախից, այլ—սէրից։ (Բայց հոգեւորականներին թերևս աւելի ձեռնտու է նախապաշարված ժողովուրդ ունենալ)։

Իսկ մեր ժողովրդական ուսուցիչները մարտնչում են արդեօք հասարակութեան այդպիսի սնոտիապաշտութիւնների դէմ, կարողացել են գոնեայ իրանց յանձնված աշակերտների սրտից և մտքից արմատախիլ անել այդպիսի վնասակար տգիտութիւնները.—այստեղ էլ պէտք է ամօթով և կարմրելով խոստովանել որ մեք մեր պարտքը չեմք կատարել և չեմք ճանաչել. տգիտութիւնը, նախապաշարմունքը իրաւ լոյսի հզօր թշնամիներն են, բայց և ուսումնարաններն էլ զօրաւոր գործիքներ են այդ հզօր թշնամին խորտակելու և ոչնչացնելու։ Ցաւալի է ասել որ մեր ուսումնարանները ոչ թէ միայն անուշադիր են դէպի ժողովրդական նախապաշարմունքները, այլ և իրանք իրանց կողմից օգնում են այդպիսի նախապաշարմունքներին աւելի և աւելի հաստատ արմատ ձգելու ժողովրդեան մէջ։ Ահա թէ ինչպէս, այդպիսի օրերում աշակերտների մեծ մասը, համարեա կէսը, բացակայ է լինում ուսումնարանից և պ.պ. ուսուցիչները չեն ուզում գլխացաւ քաշել և ներկայ գտնվող կէսի համար դասախօսել և նրանց էլ տուն են արձակում, չը մտածելով թէ այդ որքան վատ հետևանք է ունենում, որովհետև այդպէսով աշակերտներին կարծել կը տան թէ ուսուցիչներն էլ հաւատում են ծռատօնին, թէ նոքա էլ իրանց նման վախենում են ծռվել և այլանդակվել որ չեն դասախօսում, այդպէս չի համոզվի և ամբոխն էլ։

Իսկ մեր կարծիքով փոխանակ եկող աշակերտներին տուն ուղարկելու, ուսուցիչները պարտական են չը նայելով նրանց սակաւաթւութեանը դասախօսել և գործնականապէս ցոյց տալ աշակերտներին, որ իրանք ահա դասարանում նկարում են, երգում և գրում, բայց ոչ մէկի ձեռքը և բերանը չէ ծռվում, ոչ մէկի դէմքը չէ կերպարանափոխվում և այլն։

Քահանաներ և ուսուցիչներ պարտքերս չեմք կատարում։

Գ.

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

—

12-ին ապրիլի

Այս քանի ժամանակներս «Մշակ» և «Մեղու Հայաստանի» լրագրներում երևեցան թղթակցութիւններ մեր քաղաքից, որ վերաբերում էին իսկապէս մեր Նախիջևան գաւառի ջրի պակասութեանն և եղած ջրերի վրա ջրպետ կարգելու կարևոր և միանգամայն Նախիջևանի համար հացի խնդիրներին։

«Մշակում» յարգելի Օտարականը իր օտար աչքերով օրինաւոր և իրաւացի կերպով նկատել էր Նախիջևանին ներկայ տարում սպառնացող թանկութեան պատճառները։ Նա տեսնում է, թէ ինչպէս այս 5—6 տարի ջրպետութեան պաշտօնը ստանձնած է մի թուրք քալլայի, որ իր քէֆի և անսահման իշխանութեան տակ ձգելով Նախիջևանի ջրերի իրաւունքը, սկսում է կեղեքել միամիտ ժողովուրդը։ Այդ անում է նա շատ ճարպկութեամբ և հնատնտութեամբ.—շատերին իր հետ մտնաած կօզակներով սպառնալիքներ է տալիս և ծեծում, շատերին շողոքորթում և կթում է պարսկական յատուկ միջոցներով և շատերի բերանը մի կտոր լաշ ձգելով.—Բայց ինչու մինչև հիմայ վարում է նա այդ պաշտօնը, մինչդեռ ուրիշ երկրներում այդ պաշտօնը յանձնում են այնպիսի մարդկանց որոնք յայտնի են լինում ժողովրդի մէջ իբրև յարգելի, արդարադատ և անշահասէր մարդիկ։ Որովհետև մինչ հիմայ նա իր նմանն որոնել և որոնում է կաշառակերների մէջ, ուր մի այսպիսի ժողովրդի բողոքները, ինչպէս է Նախիջևանի ժողովուրդը, միշտ մնացել և մնում են ձայն բարբառոյ յանապատի։

Այս քանի շաբաթ է Նախիջևանի ժողովուրդը հաւաքվում է ջրպետ ընտրելու։ Ամեն օր գալիս է խեղճ գիւղացին քաղաքը, երեսի վրա թողնելով իր բոլոր երկրագործական աշխատանքը։ Հիմայ գիւղացու ամեն մի ժամը ոսկի արժէ։ Այժմս գիւղացու այն ժամն է, որ իր հացը բահը գետին խփելով է ծամում, որ չանցնի տնկարկութեան ժամանակը, չանցնի կտաւատ և կորեկ ցանելու միջոցը—հիմայ նա այդ ամենը թողնում գալիս է որ իր ցանքերին կենդանութիւն տուող ջրին ջրպետ ընտրէ...

Գալիս գնում է ամեն օր ժողովուրդը, և դարձեալ գոռում, կոչում, բողոքում է, թէ մեզ քալլայի Իսմայիլը ջրպետ հարկաւոր չէ... բայց անարդար մարդիկ և հիմայ չեն կամենում լսել նրա արդար բողոքներին։ Չեն կամենում ազատել խեղճ ժողովուրդը մի մարդու ձեռից, որ ակներև հարստահարում է նրան... Ոչ, բարի մարդիկ, լաւ բան չէ ձեր արածը—այդ մարդը վաղ թէ ուշ պէտք է թողնէ այդ պաշտօնը, դուք մի զոհէք մի ժողովուրդ մէկի հաճութեան, որ շուտ կը հեռանայ ասպարիզից։ Մտաբերեցէք ժողովուրդը, որի բարօրութիւնից կախուած է թէ քաղաքի թէ գաւառի և թէ ամենի երջանկութիւնը։

Իսկ դուք, Նախիջևանցիք, լաւ նայեցէք.—այս տարի, որ այդքան դժուարութիւններ կրում էք, նրանից է, որ ձեր ամբարները չը լցւեցան ձեր մարգարիտ ցորենով, որ սրանից մի քանի տարի առաջ կերակրում էր ոչ միայն ձեր քաղաքը, այլ և Օրդուպատ և Ագուլիսը և ուրիշ շատ տեղեր—Նրանից՝ որ դուք ձեր սեփականութիւնը ձեր լռութեամբ և ձեր անհեռատեսութեամբ վաճառել էիք մի մարդու, որ հիմայ ձեզ թէ բարոյապէս և թէ նիւթապէս տանջում է։ Եւ վերջապէս այդ ամենը նրանից է, որ ձեր բարի ջրպետը ձեր սեփական ջուրը վաճառեց թուրքբեկերին, որ առոգեն իրանց արտ ու անդաստանը պարտէզ ու այգին։ Տեսել կրել էք այս ամենը և կարծեմ փորձուած էլ պէտք է լինէք, որ այս անգամ էլ ձեր իրաւունքը և ձեր սեփականութիւնը չը վաճառէք այդպիսի մոլեռանդների։

«Մեղուի» մէջ արժանապատիւ հայր Գուլվատեանը նոյնպէս ակնարկում է գաւառիս նուազ ջրաբաշխութեան պատճառները։—Նախիջևանի Չայ կոչուած գետակի ջուրը բաւական չէ ոռոգելու այս տեղի ցանքը, որ տարւոյ երկու ամիսներում համարեա ցամաքում է և Եղիայի հրաշտութեան հասցնում Նախիջևանցոց։ Ի՞նչով կառնուի այս չարեաց առաջը։ Դրա համար արժանապատիւ նամակագիրը մի յարմար առաջարկութիւն է անում Նախիջևանցոց, որ միանայ ամբողջ գաւառը և Բազարչայ կոչուած մշտահոս գետը, որ հոսում է Սիւնեաց լեռներից դարձնէ դէպ այս կողմ—Նախիջևան։

Այո, շատ լաւ մտածած և արդիւնաւոր միտք է, և իրագործելը ոչ շատ դժուարին, իսկ արդիւնաւորութիւնը մեծ։ Եթէ այդ գետը դէպ Նախիջևան անցնի, այն ժամանակ կարելի է հերկել և ցանել Գիւղնութու ամբողջ դաշտը, որ այսքան տարի ամուլ մնացել է, կարելի է մշակել մեծ հողեր Նախիջևանի մօտ և այն ժամանակ Նախիջևանը կը նորոգուի իր փլատակներով և կը դառնայ նոյն վաղեմի նոյեան դրախտավայրը, որ շատ ցանկալի է ինձ և իմ համաքաղաքացիներիս։

Ս. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽԱՍԱՎ-ԻՈՒՐՏԻՑ

—

1 ապրիլի

Յօգուտ Վանի քաղցած հայերի խնդրեմ ընդունէք 41 ր. գումարը և տպէք անունները նուիրատուաց։

Գ. Լիսիցեանց 3 ր., Գէորգ Գրիգորեանց 3 ր., Գէորգ Սուլթանեանց 3 ր., Ռոստոմ Բէգ-Մադաթեանց 3 ր., Գրիգոր Գեղամեանց 5 ր., Антонъ Боровскій 1 р., Կարապետ Գերմիկեանց 1 ր., Սարգիս Քալանթարեանց 1 ր., Բարսեղ Վեքիլեանց 1 ր., Н. Серафимовичъ 5 р., Е. Серафимовичъ 2 р., С. Серафимовичъ 3 р., Միքայէլ Գեղամեանց 5 ր., Արսէն Բաբինեանց 3 ր., Միքայէլ Բաբինեանց 1 ր., Վարդանեանց 1 ր.։

Ընդամէնը 41 ր.։

Գրիգոր Գրիգորեանց

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

12 ապրիլի

Կրկին դիմելով քանի մի երիտասարդաց հաւաքեցի փոքր նուէր։ Ահա ուղարկում եմ ձեզ և խոնարհաբար խնդրեմ ընդունէք յօգուտ Վանի սովատանջ եղբայրներին, գումարն է 17 րուբլի 80 կ., երկու անգամ փոստի ծախս 80 կ. դուրս գալով, կը մնայ 17 րուբլի և խնդրեմ տպել ձեր լրագրի մէջ նուիրատուների անունները։

Ներսէս Արղութեանց 1 ր., Նիկողայոս Թէրհանով 1 ր., Աւէտիս Յովսէփեանց 1 ր., Անյայտ ոմն 2 ր., Համբարձում Գէորգեանց 1 ր., Խաչատուր Բաբայեանց 50 կ., Եփրեմ Նազարով 1 ր., Ալահվերդի Յակոբեանց 40 կ., Մկրտիչ Շամչեանց 50 կ., Անդրէաս Ս. Շահբաղեանց 1 ր., Ստեփան Բաղալեանց 1 ր., Մկրտիչ Գ. Սհակեանց 1 ր., Ղուկաս Ղուկասեանց 1 ր., Գրիգոր Ոսկանեանց 1 ր , Անյայտ ոմն (պարսիկ) 1 ր., Արտեմ Սաղիեանն 3 ր., Ղուկաս Բաղերով 40 կ.։ Ընդամէն է 17 ր., 80 կ.։

Սիմէօն Մ. Իսգրաչեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Ռաշտ, 26 մարտի

Սովատանջ եղբայրների համար մեծ ցաւով լըցուած՝ «Մշակ» պատուական լրագրի էջերում յայտարարուած այդ անտանելի սովի համար, օտարական տեղւումս գտնվող ազգակիցներս նուիրատուութիւն հաւաքեցինք 200 րուբլի և նամակիս ծոցով վերոյիշեալ գումարն ստանալէն յետոյ, կը խնդրեմք խոնարհաբար որտեղ հարկն է հասցնէք և ձեր պատուական լրագրում ի միամտութիւն նուիրատուների անուններն տըպէք։

Ալէքսանդր Ալլահեանց 10 ր., Անյայտ ոմն 35 ր., Ղազար Յակոբեանց 11 ր. 25 կ., Թուման Զարաֆեանց 10 ր., Առաքել Մնացականեանց 10 ր., Ողորմիր տէր 11 ր. 25 կ., Յակոբ Սաֆարեանց 11 ր. 25 կ., Անդրէ Սևրուգին 7 ր. 50 կ., Գանրար Տէր-Միքայելեանց 7 ր. 50 կ., Յովսէփ Ժանով 6 ր. 12½ կ., Սարգիս Իւանեանց 6 ր., Յակոբ Շահնազարեանց 5 ր. 62½ կ., Յովհաննէս Վանեանց 5 ր. 62½ կ., Ներսէս Տէր-Զաքարեանց 5 ր. 62½ կ., Իսահակ Մելիք-Յովսէփեանց 5 ր., Եփրեմ Ջաւատեանց 5 ր., Միքայել Աղաբաբայեանց 4 ր. 87½ կ., Գրիգոր Յովսէփեանց 3 ր. 75 կ., Աւետիս Յովսէփեանց 3 ր. 75 կ., Միրզա Պարոնեանց 3 ր. 75 կ., Մահտեսի Սողոմոն Բաստալեանց 3 ր. 75 կ., Դաւիթ Յովսէփեանց 3 ր. 75 կ., Յովհաննէս Բարաթչեանց 3 ր. 75 կ., Կարապետ Ներսէսեանց 3 ր 75 կ., Իւան Խալդուլեանց 3 ր., Աստուածատուր Տէր-Օհանեանց 1 ր. 87½ կ., Յովսէփ Ղուկասեանց 1 ր. 87½ կ., Ստեփաննոս Յարութիւնեանց 1 ր, 87½ կ., Գաբրիէլ Յարութիւնեանց 1 ր. 87½ կ., Դաւիթ Շահկալեանց 1 ր. 87½ կ., Արտեմ Սարաջով 1 ր. 12½ կ., Անյայտ ոմն 1 ր. 12½ կ., Տէր-Իսահակ Ամբարջեանց 75 կ., Աւագ Իսգրաչեանց 75 կ., որոյ գումարն է 200 րուբլի։

Ղազար Յակոբեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Գրիգոր Արծրունու դատախօսութիւնը իրանից անկախ պատճառներով ուրբաթ օր, մայիսի 16-ին դեռ ևս լինելու չէ և դարձեալ յետ է գցվում։ Իր ժամանակին կը յայտնենք «Մշակի» մէջ երբ կը որոշվի դատախօսութեան օրը։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են, որ ապրիլ ամսի 26-ին հայ թատրոնասէրների խումբը ներկայացրեց մարդասիրական ընկերութեան դահլիճում յօգուտ Վանայ սովատանջների «Վարդանանց պատերազմ»։ Ներկայացումը թէև թոյլ անցաւ, բայց հասարակութիւնը ներողամտութեամբ գոհացաւ ի նկատի ունենալով ներկայացման նպատակը։»

—

Մեզ գրում են, ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ. «Ապրիլի վերջին օրերում հացի գինը բարձրացաւ մինչև 9 րուբլ. այդ չը տեսնված թանգութիւնը գրգռեց վաճառականների շահասիրութիւնը, որոնք շտապեցին, զանազան կողմերից ալիւր բերել. միւս կողմից էլ չարչիները բացարեցին իրանց փակված ամբարների դռները, և այսպիսով հացի գինը իջաւ մինչև 5 և 4½ րուբլ։ Պատմում են, թէ տեղիս երևելի կալուածատէր խանը, չը կամենալով որ հացի գինը իջնի, ցանկութիւն էր յայտնել ինքն գնել բոլոր հրապարակի վրա գտնվող ալիւրը, իսկ այդ չաջողվեցաւ նրան։»

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են որ ապրիլի 27-ին խիստ տխուր կերպով Ս. Գէորգ եկեղեցում կատարվեցաւ սրբազան Գաբրիէլ արքեպիսկոպոս Այվազովսկու հոգեհանգիստը։ Ժողովրդից ներկայ էին շատ փոքր թւով մարդիկ։ Տեղիս յաջորդ վարդապետը վերջապէս գնաց Էջմիածին և Նախիջևանի երկպառակութիւնները առժամանակ գոնէ դադարեցան։ Ցանկալի կը լինէր, եթէ Էջմիածինը նախիջևանցիների պահանջներին յարմար մի յաջորդ նշանակէր։

—

Մեզ գրում են ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ, որ մայիսի 2-ին, Վաղարշապատի սրկաների և օշականցիների մէջ պատահեցաւ մի սարսափելի կռիւ։ Կռիւը այն աստիճան կատաղի էր, որ իւրաքանչիւր կողմից երեսուն հոգուց աւելի վիրաւորվեցան։ Մի քանիսը այնպիսի սաստիկ վէրքեր են ստացել, որ հազիւ թէ կարող են ապրել։ Եթէ պօլիցիան ուշ հասնելու լինէր, գործը կարող էր աւելի վատ կերպարանք ստանալ։ Ցաւալին այն է, որ այդ անցքը պատահեցաւ Ս. Էջմիածնի վանքի պարիսպների մէջ, և վարդապետները հեռու կանգնած, զուարճանում էին այս տեսարանով։ Կռւի պատճառը որպէս պատմում են, միրաւի (ջրաբաշխի) ընտրութիւնն է եղել, որ երկպառակութիւն էր պատճառել երկու գիւղերի հասարակութեան մէջ, որոնք երկուսն էլ պատկանում են Ս. Էջմիածնին։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են, որ հացը օրըստօրէ թանգանում է. կորեկի մի խալվարը (30 պուդ), որ առաջ արժէր 2—3 րուբլ, այժմ 150 րուբլով չէ ճարվում, ցորենի խալվարը ծախվում է 200 րուբլով. միւս պաշարեղէնները դրանց համեմատ թանգ են։ Ալաշկերտի և Բայազէտի կողմերից շատ հայ գաղթականներ անցել են Իգդիրի կողմերը և մուրացկանութիւն են անում։ Նրանք գանգատվում են Ս. Օհաննու վանքի վանահայրից և Կ. Պօլսի սովելոց մասնաժողովի ներկայացու-